

ЦРКВЕНА ОПШТИНА СВЕТОГ САВЕ У БЕЧУ 1860–2010

Милош Станковић

Михаило Ст. Поповић

Ненад Макуљевић

Крсташ Кнежевић

Беч Београд 2010

- 8 ИСТОРИЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕНЕ
ОПШТИНЕ И ЦРКВЕ СВЕТОГ САВЕ У БЕЧУ 1860-1940
Милош Станковић
- 9 Срби у друштвеној и верској структури града Беча
до добијања права на Црквено-школску општину
- 17 Установљење Црквено-школске општине 1860. године и њен живот
- 49 Изградња и освећење здања Црквено-школске општине
- 74 Период од освећења здања Црквено-школске општине до другог
светског рата
- 80 Die Geschichte der serbisch-orthodoxen Kirchengemeinde und
der Kirche des Heiligen Sava in Wien 1860-1940 / *Zusammenfassung*
- 82 The History of Serbian church-school Community and
the Church of Saint Sava in Vienna 1860-1940 / *Summary*
- 86 ОДНОС АУСТРИЈСКОГ ЦАРА ФРАЊЕ ЈОСИФА I ПРЕМА
СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОЈ ОПШТИНИ СВЕТОГА САВЕ
У БЕЧУ (1860-1916)
Михаило Ст. Поповић
- 100 Das Verhältnis des österreichischen Kaisers Franz Josef I zu der
serbisch-orthodoxen Kirchengemeinde des Heiligen Sava in Wien
(1860-1916) / *Zusammenfassung*
- 101 Emperor Franz Joseph I of Austria's Attitude to Serbian Orthodox
Parish of Saint Sava in Vienna (1860-1916) / *Summary*

- 104 ЗДАЊЕ ЦРКВЕНО-ШКОЛСКЕ ОПШТИНЕ
И ЦРКВА СВЕТОГ САВЕ У БЕЧУ
Ненад Макуљевић
- 108 Црквено-општински дом
- 117 Општинска канцеларија и сала за заседање
- 122 Црква светог Саве
- 123 Унутрашњи простор и опрема ентеријера храма
- 129 Зидна декорација
- 136 Иконостас
- 167 Иконе
- 176 Богослужбени предмети и утвари
- 181 Гробље
- 182 Das Gebäude der Kirchen- und Schulgemeinde und
die Kirche des Heiligen Sava in Wien / *Zussammenfassung*
- 183 Church-School Community House and
the Church of Saint Sava in Vienna / *Summary*
- 186 ЦРКВЕНА ОПШТИНА ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА
Кристијан Кнежевић
- 234 Die Kirchengemeinde nach dem II Weltkrieg / *Zussamenfassung*
- 236 Church Community after the Second World War / *Summary*
- 238 Регистар
- 252 Импресум

Однос аустријског цара Фрање Јосифа I према Српско-православној општини Светога Саве у Бечу (1860–1916)

Михаило Ст. Поповић

А мы ћемо, Цару вѣрни свагда,
Вѣрность стару пренашать за Нѣга
В поуздане прси наши чада
Противъ сваке будућности вреда.
Зато речца нек Ти буде перва
Наслѣднику престола и славы:
Тко Вамъ вѣрность безъ пятна сачува,
Вавѣкъ то су Ваши вѣрни Срби.¹

Суштина наведених редова је верност српских поданика аустријском цару Фрањи Јосифу I (1830–1916) и његовом сину и престолонаследнику Рудолфу (1858–1889). Тај облик оданости царском дому у далеким крајевима царевине опипљив је и непосредно у царској престоници Бечу. Свакако, она не почиње у 19. веку, већ значајно раније, као што је Дејан Медаковић упечатљиво показао.²

На почетку прилога стоји онај догађај, који се слави у оквиру ове споменице, значи оснивање Српско-православне општине Светога Саве у Бечу 1860. године. Често је писано о правном чину и о околностима

1) C. Peithitzky, *Beglückwünschung Seiner Apostolischen Majestät Franz Joseph I. Kaiser von Österreich, Zur glücklichen Erlangung des Thronerben Rudolfs*, Pancsova 1858, 8 [Österreichische Nationalbibliothek, Cod. Ser. n. 25005]. Захваљујем господину дворском саветнику професору др Ернту Гамиљшегу (Беч) на тој информацији.

2) Д. Медаковић, *Срби у Бечу*, Нови Сад 1998; Исти, *Јосиф II и Срби*, Нови Сад 2006.

Месец и Дан	Име и презиме, записање	Откуда је?		Примедба
	Nj. Ap. Velikanstvo Car Franz Josif I			
	Se. Apost. Majestät Kaiser Franz Joseph.			
	ir državnih sredstava aus Staatsmitteln	fl. 5000 -		
	iz sredstava čenovickog religioznog fonda aus den Mitteln des Čenovitzer Religionsfondes	" 3000 -		
	iz svoje privatne blagajne aus seiner Privatschatulle	" 1000 -		
	Nj. Velikanstvo srpski kralj Milan			
	Se. Majestät König Milan v. Serbien	" 1000 -		
	Nj. c. i k. Vladičanstvo Patrijarasjednica Maistrov. Stepanija			
	Se. k. u. k. knez. Patrijarasjednica Maistrov. Stepanija fl.	100 -		
	Nj. c. i k. Vladičanstvo Maršal Kardova. Albrecht			
	Se. k. u. k. knez. Feldmarschal Erzbischof Albrecht fl.	300 -		
	Nj. c. i k. Vladičanstvo Načelnika vojske Viljem			
	Se. k. u. k. knez. Erzherzog Vilhelm	" 100 -		
	Nj. c. i k. Vladičanstvo Načelnika Karla Luwig			
	Se. k. u. k. knez. Erzherzog Karl Ludwig	" 200 -		
	Nj. c. i k. Vladičanstvo Nadvojvoda Ludvig Viktor			
	Se. k. u. k. knez. Erzherzog Ludwig Viktor	" 100 -		
	Nj. c. i k. Vladičanstvo Nadvojvoda Franc Ferdinand Šte			
	Se. k. u. k. knez. Erzherzog Franc Ferdinand Šte	" 50 -		
	Nj. privat. Vladajući Kralj od Srbije i Crne Gore			
	Se. Durchsucht am regierende Krest v. Lichtenstein	" 300 -		
	Nj. So. srpski Patriark Georgij Braniković			
	sub Patriarch Georgij Branikovic	" 100 -		
	Nj. Crav. Radika Branikovic' ja potora Knežev	" 25 -		
	Potoprezziter Sjevan časnik Sjevan Andjelic	" 50 -		
	Srpska crkvena Apotivna u Štetu			
	Sebische Kirchengemeinde in Štet	" 100 -		
	Nj. Ekcl. Ministar Benj. pl. Karađ			
	Se. Ekcl. Ministar Benj. von Kallay	" 200 -		
	Nj. nac. o. k. doma i Minist. inost. pol. njez.			
	Ministarstvo Innen u das Außen Erz Graf Gust. Kalnoki "	200 -		
	Dolgo arh. Žemlo-upravitelj prof Dr. K. Kranic			
	Festhalle von Nied. Osler. Graf Elich Kielmannsegg	" 100 -		

оснивања,³ међутим ретко о улози самога цара, који је подржао оснивање и развитак општине у три значајна корака. Први корак објашњив је на основу успомена Тодора Стефановића Виловског,⁴ који извештава на следећи начин о догађајима 1860. године: „Већ ускоро после овог састанка [то значи бечких Срба], у почетку октобра 1860, добије Стојаковић⁵ од српског патријарха Јосифа Рајачића⁶ писмо у ком се бечким Србима саопштава да је цар својим ручним писмом⁷ од 27. септ. 1860. одобрио њихову молбу да се могу као српска православна црквено-школска општина конституисати, да могу прикупљати прилоге за зидање цркве и парохијског дома и да ће им он (тј. цар) за подизање црквене зграде поклонити згодно место на земљишту на коме су пређе биле градска утврђења, а која сада припадају нарочитом фонду за проширење вароши (Statterweiterungsgrunde [sic!]). Уједно изјављује патријарх жељу да се конституисање општине што пре изврши, да се дворски саветник Стојаковић изабере за председника општини и за вођа депутатији која ће ићи цару да му благодари на „највишем решењу“ и да га моли да ближе означи обећани простор на коме би се имали подићи српска црква и школа.“⁸

Споменуто „својеручно“ писмо („Allerhöchstes Handschreiben“) објављено је у Wiener Zeitung-у од 5. октобра 1860. године, и саопштава следећу одредбу у вези са конституисањем српске општине: „Ich [цар

3) Упореди: Ч. С. Драшковић, *Српска црквена општина у Бечу*, Гласник Српске Православне Цркве (март–април 1955), 49-50; F. Englisch, *Die serbische St. Sava-Kirche in Wien*, Wiener Geschichtsblätter 16. (76.) Jahrgang/2 (1961), 269-270; T. Živanov, *Die serbisch-orthodoxe Kirche im Vergleich der beiden Städte Wien und Paris*, Wien (дипломски рад) 2007, 58-63; В. Мишић, *Постанак и развијање Српске Светосавске Цркве у Бечу*, Београд 1929, 5-9; Lj. Pantović, *Die Wiener Orthodoxen Serben*, Wien (докторски рад) 2004, 38-48; С. Чакић, *Стаменица о српобегесећо-дишићици (sic!) живота и рада Српске Православне Црквене Општине Светога Саве у Бечу 1860-1970 године*, Беч–Нови Сад 1971, 11-26.

4) Тодор Стефановић Виловски, писац и новинар, био је син Јована Стефановића Виловског, мајора аустроугарске војске и председника Цркве не општине Светога Саве у Бечу. Уп.: C. von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Siebenunddreißigster Theil, Stadion – Stegmayer, Wien 1878, 305-306; Д. Медаковић, *Срби у Бечу*, 161-164.

5) Ђорђе Стојаковић био је тада дворски саветник и члан највишег суда. Уп. Исто, 170-172.

6) Уп.: С. Миловановић, А. Петијевић, *Патријарх Јосиф Рајачић (1785-1861)*. Нови Сад 2005; Јован Радонић, *Аутобиографија Патријарха Јосифа Рајачића* (критичка оцена), Српска Академија Наука, Посебна издања књ. 178, Одељење друштвених наука, Нова серија књ. 5, Београд 1951.

7) Објављено на насловној страни Wiener Zeitung-a 235, од 5. октобра 1860. године.

8) Т. Стефановић Виловски, *Моје успомене (1867-1881)*, Српска књижевност. Мемоари, дневници, аутобиографије 14, Београд 1988, 53.

◀ Запис о пријатељству цара Франа Јосифа и краља Милана Обреновића бечкој цркви Светог Саве у Златној кујизи

Фрања Јосиф I] habe den Auftrag gegeben, daß den in Meiner Haupt- und Residenzstadt Wien wohnenden der Gr.[iechisch] n.[icht] u.[nierten] Kirche angehörigen Serben eröffnet werde, es sei ihnen gestattet, sich zu einer Pfarrgemeinde zu vereinigen. Sobald sich ein Ausschuß dieser Gemeinde gebildet haben wird, soll ihnen bewilligt werden, im ganzen Reiche eine Sammlung freiwilliger Beiträge zur Erbauung einer Kirche sowie eines Pfarr- und Schulhauses einzuleiten, auch werde Ich geneigt sein, hiezu einen Bauplatz anweisen zu lassen, in welcher Beziehung die Gemeinde ihre Bitte zur geeigneten Verhandlung an Meinen Minister des Innern zu richten haben wird.⁹

Други корак царске подршке састојао се у новчаном дару за подизање храма у Бечу како из државних средстава у износу од 5000 флорина (златника), тако и из приватне благајне цара у износу од 1000 флорина (златника). Обе своте наведене су у „Златној књизи Српске православне црквено-школске опћине у Бечу“.¹⁰ Од посебног значаја је међутим приватни дар царев, који показује његову чврсту повезаност са бечким Србима.

Ту повезаност испољио је трећим кораком, када је присуствовао освећивању храма Светога Саве у Фајтгасе 19. новембра 1893. године, при чему је ословио присутне српске поданике на следећи начин: „Gerne wohne Ich der heutigen Feier bei, welche Ihrer in beiden Theilen der Monarchie sowie in Bosnien und der Herzegowina so zahlreich vertretenen Nationalität und Confession nunmehr auch in Meiner Residenzstadt Wien ein eigenes Gotteshaus eröffnet; in der Ueberzeugung, daß Ihre Gemeinde ebenso die religiösen als auch die soeben zum Ausdrucke gekommenen loyalen Gesinnungen pflegen und fördern wird, spreche Ich allen Jenen, die sich um das Zustandekommen dieses schönen Werkes der Frömmigkeit verdient gemacht haben, Meine Anerkennung aus.“¹¹

Оданост, коју је Фрања Јосиф I очекивао од Срба у Бечу, они су му верно пружали наредних година, па све до његове смрти. Већ 3. октобра 1896. године Српска црквена општина објавила је да: „aus Anlaß des Namensfestes¹² Seiner k. u. k. Apostolischen Majestät wird Morgen Sonntag den 4. October d. J. [значи 1896. године] um 11 Uhr Vormittag in der serbischen Kirche III. Veithgasse 3 ein feierliches Te deum abgehalten.“¹³

9) Wiener Zeitung, 235, Wien 5. Oktober 1860, насловна страна.

10) Садржај Златне књиге издат је у: M. Popović, *The Golden Book of the Serbian Orthodox Parish in Vienna* (c. 1860–1892), Περί Ιστορίας 4 (2003), 271–292, посебно 278.

11) Из новина Neue Freie Presse, 10506, од 20. новембра 1893. године, 2.

12) По Григоријанском (римокатоличком, новом) календару 4. октобра слави се Свети Фрања Асишки (1181/82–1226).

13) Архив Српске православне цркве Беч (=АСПЦ Беч), 2. 10. 1896, број 203.

CEREMONIEL

der
Überführung, Exponierung und Bestattung
der Leiche weiland
Seiner Majestät König Milan I.

Nachdem die Leiche weiland Seiner Majestät angekleidet ist, wird dieselbe in den bereit gehaltenen Sarg gelegt und in dem hiezu bestimmten Gemache aufgebahrt.

Überführung. Donnerstag, den 14. Februar 1901, um 10½ Uhr abends, wird die allerhöchste Leiche eingesegnet und der geschlossene Sarg von k. und k. Leiblakaien erhoben und auf den bereit stehenden, mit sechs Rappen bespannten schwarzen Leichenfourgon gebracht.

Trabanten-Leibgarden und Leibgardereiter leisten hiebei die Nebenbegleitung.

Der Leichenzug setzt sich nun in folgender Ordnung in Bewegung:
Zwei Hofreitknechte mit Laternen,
eine Abtheilung Cavallerie als Avantgarde,
ein Hofeinspanier zu Pferde,
ein Hof-Obercommisär in einem zweispännigen Hofwagen,
ein Hof-Commissär zu Pferde,
ein zweispänniger Hofwagen mit zwei k. und k. Kümmerern,
ein zweispänniger Hofwagen mit dem, als Obersthofmeister fungirenden k. und k. geheimen Rathe,
zwei Hofreitknechte mit Laternen,
der Leichenfourgon mit dem Sarge;
zur Seite rechts gehen sechs Trabanten-Leibgarden mit Hellebarden und zur Seite links sechs Leibgardereiter mit gezogenem Seitengewehr, mit ihren Chargen,
zu beiden Seiten gehen je vier Leibblakeien,
dann die zur Aufsicht des Leichenfourgons bestimmten Personen;
zwei Hofreitknechte mit Laternen,
ein zweispänniger Hofwagen mit dem serbischen Gesandten,

ein zweispänninger vierzäugiger Hofwagen mit den übrigen Herren der serbischen Gesandtschaft,
ein zweispänninger vierzäugiger Hofwagen mit dem Kammerpersonale des Allerhöchsten verbliebenen,

ein Abtheilung Cavallerie als Arrêregarde.

Zu beiden Seiten des Zuges bildet Militär ein ambulantes Späler.

Der Zug nimmt den Weg von der Wohnung (I., Johannesgasse Nr. 16) über die Ringstrasse, den Schwarzenbergplatz, den Renweg in die Vitthausse zur serbischen Kirche.

Bei der Kirche wird der Sarg durch Kammerdiener und Leibkneken von dem Leichenaufzug gehoben, und von der Geistlichkeit empfangen.

Hierauf wird der allerhöchste Leichnam in die Kirche getragen.

Ein Kommissair,
die geistliche Assistenz,
ein Hof-Obercommissair,

treten hielten vor.

Zwei Arzeten- und zwei ungarische Leibgarden, dann vier Trabanten-Leibgarden und vier Leibgarderüter leisten neben dem Sarge die Begleitung.

An jeder Seite desselben gehen außerdem vier Edelknaben mit brennenden Wachswindlichtern.

Der Obersthofmeister, der serbische Gesandt und die übrige Begleitung folgen dem Sarge.

Nach Einsegnung der auf das Schaubett gehobenen allerhöchsten Leiche wird die Kirche geschlossen.

Exposition. Freitag, den 15. Februar, um 8 Uhr Früh, beginnt der Einlass des Publikums in die Kirche zu der im geschlossenen Sarge exponirten allerhöchsten Leiche.

Die Kirche ist schwarz ausspaltert, die Bestühle sind schwarz überzogen, an den Wänden sind die Wappen des Allerhöchsten verbliebenen angebracht.

Das ringsum beleuchtete Trauergesetz ist mit schwarzer Tuch, und die Stelle, wo der Sarg steht, mit Goldstoff bedeckt, oberhalb ist ein schwelbendes schwarzer Baldachin ausgezogen.

Auf dem Schaubett sind die Insignien und Orden des Allerhöchsten verbliebenen auf Sammpolstern ausgelegt.

Während der Exposition sind die Ehrenposten am Schaubett von den Leibgarden besetzt.

Um 12 Uhr wird der öffentliche Einlass eingestellt.

Einsegnung. Um vier Uhr findet die feierliche Einsegnung der allerhöchsten Leiche in der serbischen Kirche statt.

Seine k. und k. Apostolische Majestät und Ihre k. und k. Hoheiten die durchlauchtigsten Herren Erzherzoge nehmen die Zufahrt beim Hauptportale und begeben Sich direkt in die Kirche.

Die serbische Gesandtschaft, die fremdländischen Vertreter, die Hof- und Staatswürdenträger, die Präsidien der beiden Häuser des Reichsrathes,

► Церемонијал сахране краља Милана Обреновића 1901.

Поводом педесетогодишње владавине Фрање Јосифа I (1898) тадашњи епископ далматински, др Никодим Милаш (1845–1915),¹⁴ упутио је позиве свим значајним државним установама Аустријске монархије и саопштио писмом од 15/27.¹⁵ новембра 1898. године да ће том приликом да се одржи свечана јубиларна служба у српском храму у Бечу

14) Види о животу и делу Никодима Милаша: М. Јачов, *Ауптобиографија Никодима Милаша, Мешовита грађа* (Miscellanea), 12 (1983), 9-130; Ј. Дурковић-Јакшић, *О животу и делу епископа далматинског Др Никодима Милаша*, у: Н. Милаш, *Славенски апостоли Кирил и Методије и истина православља*, Фототипско издање поводом 1100-годишњице упо којења равноапостола и учитеља славенског Светог Методија. Београд 1985, 393-517; L. Novaković, *Nikodim Milaš vescovo della Dalmazia ed Istria ed il suo contributo alla canonistica orientale*, Excerpta ex dissertatione ad doctoratum (Pontificio Istituto Orientale, Facolta' Scienze Ecclesiastiche Orientali), Roma-Belgrado 2005.

15) Писмо је датовано по Јулијанском (старом) и по Григоријанском (новом) календару.

die Generalität und der Bürgermeister von Wien, sowie die eventuell anwesenden serbischen Deputationen haben sich schon vorher nach Massgabe des Raumes in oder vor der Kirche eingefunden.

Der als Obersthofmeister fungierende geheime Rath, dann die beiden Kämmerer stehen hinter dem Sarge.

Sieben Arzieren- und sechs ungarische Leibgarde, dann je vier Edelkneben mit brennenden Wachswindlichtern nehmen die Stellung an beiden Seiten des Sarges.

Nunmehr erfolgt die feierliche Einsegnung durch den serbischen Patriarchen.

Leichenbegleitung.

Nach stattgefunder Einsegnung wird der Sarg durch Kammerdiener, unter Beihilfe von Leibkneken, vom Schaukelle herabgehoben und zu dem vor der Kirche aufgestellten Leichenwagen getragen und auf denselben gehoben.

Den Leichenzug eröffnet ein Zug Cavallerie, dann folgen:

- Eine Hofeinspanier zu Pferde,
- ein zweispänniger Hofwagen mit einem Hof-Obercommissär,
- ein zweispänniger vierzägiger Hofwagen mit Kammerdienern,
- eine Escadron Cavallerie,
- eine Hofeinspanier zu Pferde,
- ein Hofcommissär zu Pferde,
- ein sechsspänniger Hofwagen mit den beiden Kämmerern, an jedem Wagenschlage ein Leibknecht,
- ein sechsspänniger Hofwagen mit den den Obersthofmeister vertretenden geheimen Rathen, an jedem Wagenschlage zwei Leibkneken,

der mit sechs Rappen bespannte schwarze Leichenwagen mit dem Sarge. An jeder Seite gehen vier Edelkneken, mit brennenden Wachswickeln, sowie vier Leibkneken.

Sieben Arzieren-Leibgarde rechts,

sechs ungarische Leibgarde links,

von Aussen:

acht Thabantien-Leibgarde rechts und

acht Leibgardeveteranen links, leidet die Nebenbegleitung;

Leibgarde-Infanterie bildt außerhalb beim Leichenwagen ein ambulantes

Späler;

- ein zweispänniger Hofwagen mit dem serbischen Gesandten,
- ein zweispänniger Hofwagen mit den übrigen Herren der serbischen Gesandtschaft,

eine Compagnie Infanterie und

eine Escadron Cavallerie machen den Schluss.

Der Zug nimmt den Weg über den Renneweg, durch die Jacquingasse, über den Landstrasser Gürtel zum Staatsbahnhof (Hofwartesalon-Seite).

Auf dem Wege sind Truppen als Späler aufgestellt.

Sobald der Leichenzug sich von der Kirche entfernt hat, beginnt die Abfahrt des Allerhöchsten Hofs und dann der übrigen Anwesenden.

,коју ћемо Ми [епископ Никодим Милаш] служити на дан 20. новембра (2. децембра) о. г. [1898] за Његово Величанство, премилостивог нашег Цара и Господара“.¹⁶

Намесништво Доње Аустрије захвалило се Српској цркви општини по царском налогу писмом од 23. децембра 1898. године следећим речима: „Im Allerhöchsten Auftrage gebe ich der serbisch-orthodox. oriental. Pfarrgemeinde in Wien für die Seiner k. und k. Apostol. Majestät anlässlich des Allerhöchsten Regierungs-Jubiläums dargebrachten loyalen Huldigungen den Allerhöchsten Dank hiemit bekannt ...“¹⁷

Тужан догађај доводи цара Фрања Јосифа по други, и истовремено последњи, пут у храм Светога Саве. Милан I Обреновић (1854–1901), бивши краљ Србије, настанио се 1900. године у царској престоници, где се у упоокојио, од запаљења плућа, 11. фебруара 1901. године у че-

16) АСПЦ Беч, 27/28. 11. 1898, бројеви 325 и 370.

17) АСПЦ Беч, 25. 12. 1898, број 345.

▲ Церемонијал сахране краља Милана Обреновића 1901.

тири часа и петнаест минута после подне у своме стану у Јоханесгасе бр. 16 у првом кварту.¹⁸ Истог дана, и то већ у четири часа и четрдесет-пет минута, прота Михајло Мишић, парох српске цркве Светога Саве, јавио је епископу Никодиму Милашу телеграмом у Задар: „Његово Велич[анство] Краљ Милан овђе овога часа умро, даља саопштења јавићу. Џеливам десницу Михаил парох“.¹⁹

Фрања Јосиф је наредио да се мора носити црнина на његовом двору почевши од 15. фебруара, па све до 26. фебруара 1901. године.²⁰ Вукосава Мишић, удовица проте Мишића, писала је двадесетих година 20. века о догађајима који су се тада забивали: „Кад је умро Краљ Милан, наредио је цар спровод владаљачки, а у погледу цркве, наређење је гласило исто, као и за његову Хофбург-капелу, где се у сличним случајевима римокатолички обред вршио. У седнице за припреме сахране позват је био и прота Мишић, као референт за обредне потребе. Двор је узео за то време од неколико дана, цркву сасвим у свој посед. Донели су свеће и све што је потребно и декорирали цркву споља и изнутра. Дворска гарда је чувала [...] Присуствовао је Цар са министрима и аустријским и заједничким [значи и мађарским], са генералитетом и страним посланицима.“²¹

Царски двор објавио је писмени редослед опела у храму Светога Саве, преноса ковчега краља Милана из храма до јужне железничке станице (Südbahnhof-a) и превоза из Беча до Петроварадина под називом „Ceremoniel der Überführung, Exponierung und Bestattung der Leiche weiland Seiner Majestät König Milan I.“²² У четвртак, 14. фебруара 1901, пренет је краљев ковчег у пола једанаест ноћу из његовог стана у храм Светог Саве.²³ У петак, 15. фебруара, народу је било дозвољено од осам часова ујутру до дванаест часова да уђе у храм ради поклоњења

18) Види на пример извештај у новинама Neue Freie Presse од 12. фебруара 1901. године (брой 13100), 2-3.

19) АСПЦ Беч, 11. 2. 1901, број 44.

20) То је званично објављено у Wiener Zeitung-y од 14. фебруара 1901. године (брой 37), насловна страна: „Auf Allerhöchste Anordnung wird für weiland Seine Majestät König Milan I. die Hoftrauer von Freitag, den 15. Februar 1901, angefangen durch zwölf Tage, ohne Abwechslung, bis einschließlich 26. Februar getragen.“

21) В. Мишић, *Постанак и развијалак*, 16-17.

22) АСПЦ Беч, 1901, број 53.

23) Исто, „Donnerstag, den 14. Februar 1901, um 10½ Uhr abends, wird die allerhöchste Leiche eingesegnet und der geschlossene Sarg von k. und k. Leiblakaien erhoben und auf den bereit stehenden, mit sechs Rappen bespannten schwarzen Leichenfourgon gebracht.“

покојном краљу.²⁴ У четири часа после подне патријарх српски господин Георгије Бранковић (1830–1907) одржао је опело у присуству цара Фрање Јосифа I,²⁵ при чему је свакој личности било додељено тачно место у храму, што је такође било одређено унапред на основу цртежа под насловом „*Eintheilung der Plätze in der serbischen Kirche bei dem Leichenbegägnisse weiland Seiner Majestät König Milan I.*“²⁶

Присутни су били како целокупно српско посланство у Бечу тако и посебни изасланици краља Александра Обреновића (1876–1903). После опела изнет је ковчег из храма и стављен на кочије. Цар Фрања Јосиф ишао је лично за кочијама до улице Ренвег. Док је цар застао и последњи пут салутирао покојном краљу, поворка је наставила да се креће у правцу јужне железничке станице. Чета 23. пешадијског пукова и хусари пратили су ковчег до станице. Дуж улица стајао је народ. У пет часова и десет минута воз је кренуо са перона, да би у суботу, 16. фебруара, доспео у Петроварадин. Одатле је ковчег пренет за манастир Крушедол, последње пребивалиште краља Милана I Обреновића.²⁷

И наредних година Српска црквена општина Светога Саве у Бечу испољавала је своју верност царском дому. На пример, одржана је служба поводом рођендана Фрање Јосифа 18. августа 1902,²⁸ 1903, 1904. и 1908. године градоначелник града Беча, др Карл Лугер (1844–1910), захвалио се, а по највишем налогу, српској општини на честиткама поводом рођендана Његовог Величанства.²⁹

24) Исто, „*Freitag, den 15. Februar, um 8 Uhr Früh, beginnt der Einlass des Publikums in die Kirche zu der im geschlossenen Sarge exponirten allerhöchsten Leiche.*“

25) Исто, „*Um vier Uhr findet die feierliche Einsegnung der allerhöchsten Leiche in der serbischen Kirche statt. Seine k. und k. Apostolische Majestät und Ihre k. und k. Hoheiten die durchlauchtigsten Herren Erzherzöge nehmen die Zufahrt beim Hauptportale und begeben Sich directe in die Kirche.*“

26) Види слику број 1 и број 2 на kraju чланка.

27) Упореди детаљни извештај у новинама Neue Freie Presse 13104, од 16. фебруара 1901. године, 6. Старе фотографије поворке објављене су код: W. Rohrbach, *Na tragu Srba u Beču – Auf den Spuren der Serben Wiens*, Београд 2005, 78–79. Краљица Наталија Обреновић (1859–1941) је дала да се лицитира заоставштина Милана и Александра Обреновића у доброврорне сврхе у Бечу: Nachlass der Könige Milan und Alexander von Serbien. Ausstellung vom 7. September bis 9. Oktober 1905. Auktion 10. – 16. Oktober 1905 im Dorotheum K. K. Versteigerungsamt Wien, Wien 1905.

28) АСПЦ Беч, 14. 8. 1902, број 245.

29) АСПЦ Беч, 30. 9. 1903, број 315; АСПЦ Беч, 27. 9. 1904, број 412; АСПЦ Беч, 8. 10. 1908, број 192.

У цеој Аустро-Угарској Монархији слављена је 1908. године шездесетогодишњица владавине Фрање Јосифа. Ни српска општина није заостајала за манифестијама верности и оданости, већ је основала у славу цара „Јубиларни Фонд Франц-Јосифа I 1848–1908“, а на немачком језику „Kaiser Franz Josef Jubiläums-Stiftung zur Unterstützung verarmter und erwerbsunfähiger Mitglieder der serb. griech. orient. Kirchengemeinde in Wien 1848–1908“.³⁰ О мотиву оснивања фонда управни одбор извештава на првој страни закладног писма на следећи начин: „.... vom Wunsche beseelt an die sechzigste Jahreswende der glorreichen Regierung Sr. K. und K. apostolischen Majestät des Kaisers und Königs Franz Josef I. eine dauernde Erinnerung zu schaffen und hiedurch den Gefühlen der Dankbarkeit, Ergebenheit und Verehrung für die geheiligte Person Sr. Majestät Ausdruck zu verleihen ...“

Српско-православна општина честитала је цару рођендане и служила је, тим поводом, службе у храму и наредних година, то значи 1909,³¹ 1910,³² 1911,³³ и 1913. године,³⁴ па чак и за време Првог светског рата 1914,³⁵ и 1915. године³⁶.

Председништво Општине послало је телеграфску честитку Дворској канцеларији (к. у. к. Kabinettskanzlei) поводом царевог рођендана 18. августа 1916. године. Препис садржаја дотичног телеграма очуван је у архиву општине и сведочи о оданости општинара царском дому: „.... Das serbische Volk, welches im Laufe vergangener Zeiten so viele Proben seiner Anhänglichkeit an Kaiser u. Reich geliefert hat, hält auch heute unentwegt an seinem Herrscherhause und seinem Vaterlande – aus alter Treue und in der Überzeugung, dass nur dieser Staat ihm die vollste nationale Entwicklung zu verbürgen vermöge.“³⁷

У исти мах поменуто честитање је било последње своје врсте, зато што се цар Фрања Јосиф I упокојио 21. новембра 1916. године у осамдесет и седмој години живота у дворцу Шенбрун. Тим поводом Главни одбор Српске православне црквене општине одржао је седницу 27. новембра. Потпредседник, др Драгомир Марковић, ословио је присутне и рекао између остalog: „.... Као сви народи, тако и наш српски народ, наша српска црква великом покојнику безбројна добра захваљује.“

30) Закладно писмо се и дан данас чува у архиву општине (АСПЦ Беч, без броја).

31) АСПЦ Беч, 1909, број 159.

32) АСПЦ Беч, 1910, број 190.

33) АСПЦ Беч, 29. 9. 1911, број 147.

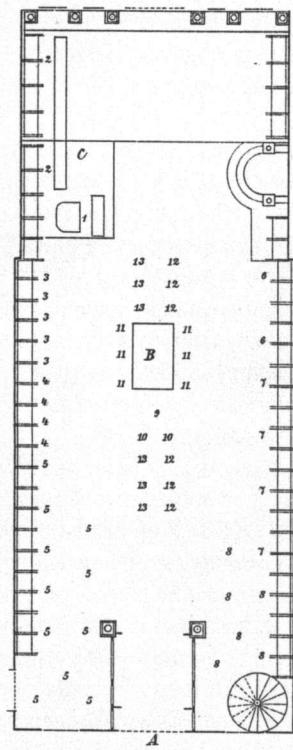
34) АСПЦ Беч, 1913, број 167.

35) АСПЦ Беч, 16. 9. 1914, број 174.

36) АСПЦ Беч, 1915, број 98.

37) АСПЦ Беч, 18. 8. 1916, број 130. Упореди АСПЦ Беч, 14. 8. 1916, број 129.

Serbische Kirche.

Schemu.

A. Der Empfang
B. Der Festzug.
C. Die Kessels.

1. Seine Kaiserliche und Königliche Apostolische Majestät.
2. Die durchdringlichsten Herren Erzbischofe.
3. Die ehrenwerten Hochgeburten und der Minister des k. u. k. Hauses und des Ämtes.
4. Die Gläubige-Capitane und General-Adjutanten Seiner Majestät.
5. Die Minister und Präsidenten beider Häuser des Federalaten, sowie die Präsidenten der ehrenwerten Gendarmerien, die Generalität und der Bürgermeister von Wien.
6. Die serbischen Generalität und die serbische Special-Milizien.
7. Die ersten auswärtigen österreichischen Vertreter.
8. Die ersten auswärtigen österreichischen Deputationen.
9. Der Oberstabschreiber-Schreiberstelle.
10. Die beiden Kämmerer.
11. Die Edelhäusler.
12. Die Amtsräte.
13. Die angestellten Leutgebede.

▲ Церемонијал сахране краља Милана Обреновића 1901.

Остајем још да споменем, да је и темељ овом .св. Савском храму под владавином преминулог цара ударен, који својим присуством освећење цркве нарочитим сјајем обасја.³⁸

Одбор је Дворској канцеларији послао писмо у коме изјављује своју жалост на следећи начин: „Tieferschüttert, gramgebeugt steht die serb. gr. orientalische Kirchengemeinde zum heil. Sava in Wien an der Bahre ihres allverehrten, allgeliebten Monarchen, der ihr, ihrem Volke und ihrer Kirche stets ein gütiger Vater und ein mächtiger Schirmherr war.“³⁹ У депутацију Црквене општине, која ће да присуствује сахрани преминулог цара, од стране одбора именованы су прота Михајло Мишић, потпредседник др Драгомир Марковић и одборници Петар Јовичић и Стеван Капамација.⁴⁰

Општина је објавила да ће да се одржи помен 3. децембра у једанаест часова у храму Светога Саве⁴¹ и истовремено се обратила месној команди (k. u. k. Platzkommando) молбом да омогући учешће официрима и војницима православне вероисповести.⁴²

Сахраном цара Фрање Јосифа I у четвртак, 30. новембра 1916. године, у Капуцинергруфту у Бечу⁴³ завршава се врло важан период историје Српске православне црквене општине Светога Саве. Документи из Општинског архива, који се на овом месту први пут користе и публикују, обелодањују наклоњеност цара према својим српским поданицима у престоници, а оданост и поштовање бечких Срба према своме владару.

Почели смо наше излагање речима Србина Константина Пејтицког,⁴⁴ а завршавамо речима аустријског песника Антона Вилдганза (1881–1932), које наговештавају како се крајем Првог светског рата 1918. године завршила једна епоха, а почела друга која није остала без последица и по српску општину у Бечу:

„... Und dann, während der Sargwagen langsam vorüberfuhr, erklangen in die atemlose Stille dieser Zeremonie Kommandorufe, Gewehrgriffe und der Donnerschlag der Generaldecharge. Da flatterten von allen Geäsimsen und Dächern aufgeschreckte Schwärme von Tauben auf, leichter, bläulicher Pulverrauch wölkte und verzog sich, die Fahne senkte sich,

38) АСПЦ Беч, 27. 11. 1916, број 172. Под истим бројем постоји превод тог записника на немачки језик.

39) На наведеном месту.

40) АСПЦ Беч, 26. 11. 1916, број 173.

41) АСПЦ Беч, 29. 11. 1916, број 176; АСПЦ Беч, 29. 11. 1916, број 177.

42) АСПЦ Беч, 29. 11. 1916, број 178.

43) Упореди на пример детаљни извештај о сахрани у новинама Neue Freie Presse (Morgenblatt), 18780, од 1. децембра 1916. године.

44) Види напомену број 1.

und aus dem knatternden Wirbel der Trommeln empor erhob sich als das stärkste Symbol jenes unvergeßlichen Vaterlandes der Kindheit in herrlich genauem Zusammenklang der Instrumente mächtig, feierlich und immer wieder erschütternd die begnadete Melodie des »Gott erhalte«.⁴⁵

45) A. Wildgans, *Musik der Kindheit und andere autobiographische Skizzen*, Wien 1953, 22-23 (Die alte Josefstadt).

Das Verhältnis des österreichischen Kaisers Franz Josef I zu der serbisch-orthodoxen Kirchengemeinde des heiligen Sava in Wien (1860–1916)

Zusammenfassung

Der vorliegende Beitrag beleuchtet das Verhältnis des Kaisers Franz Joseph I. (1830–1916) zur serbischen orthodoxen Kirchengemeinde des Heiligen Sava in Wien. Zahlreiche Ereignisse zwischen den Jahren 1860 und 1916 bezeugen das Wohlwollen des Kaisers gegenüber seinen serbischen Untertanen in der Haupt- und Residenzstadt. So verdankt die Kirchengemeinde ihre Gründung dem Allerhöchsten Handschreiben des Kaisers, das am 5. Oktober 1860 offiziell in der „Wiener Zeitung“ veröffentlicht wurde.

Franz Joseph I. war der großzügigste Spender der serbischen orthodoxen Kirchengemeinde des Heiligen Sava mit 5.000 Florin aus Staatsmitteln sowie 1.000 Florin aus seiner Privatschatulle. Am 19. November 1893 wohnte er der feierlichen Einweihung der Kirche des Heiligen Sava in der Veithgasse 3 (1030 Wien) höchstpersönlich bei. 1901 war er bei der Einsegnung des Leichnams des in Wien verstorbenen ehemaligen serbischen Königs Milan I. Obrenović (1854–1901) ebenda anwesend.

Die serbische orthodoxe Kirchengemeinde wiederum beglückwünschte den Monarchen regelmäßig aus Anlaß seines Geburtstages und hielt Dankgottesdienste zu seinen Ehren ab, wovon zahlreiche Dokumente im Archiv der Kirchengemeinde berichten, die an dieser Stelle erstmals systematisch ausgewertet werden und Zeugnis von der Loyalität der Wiener Serben gegenüber dem Kaiserhaus ablegen.

Emperor Franz Joseph I of Austria's Attitude to Serbian Orthodox Parish of Saint Sava in Vienna (1860–1916)

Summary

The present article enlightens the relation between the Emperor Franz Joseph I (1830–1916) and the Serbian orthodox parish of Saint Sava in Vienna. Numerous events between 1860 and 1916 attest the Emperor's benevolence towards his Serbian subjects in his capital city. Thus, the parish owes its foundation to an imperial decision, which was published officially in the "Wiener Zeitung" on 5 October 1860.

Franz Joseph I was the most generous donor of the Serbian orthodox parish of Saint Sava by giving 5.000 florins from public funds and 1.000 florins from private means. On 19 November 1893 he attended the solemn inauguration of the church of Saint Sava in Veithgasse 3 (1030 Vienna). In 1901 he was present at the same place, when the mortal remains of the former Serbian king Milan I Obrenović (1854–1901) who had died in Vienna, were consecrated.

The Serbian orthodox parish, on the other hand, congratulated the monarch regularly on the occasion of his birthday and held thanksgiving services in his honour. This is attested by numerous documents in the archive of the parish, which were analysed systematically for the first time within this article and which bear witness to the loyalty of the Viennese Serbs towards the imperial family.